

Original Article

Evaluation of Moral Skills of Undergraduate Dental Students at Shahed University Using a Questionnaire

Leila Afshar^{1*}, Gita Rezvani², Mohammad Hosseinzadeh³, Zahra Samavatiyan⁴

1. MD.PHD of Medical Ethics, Assistant Professor, Medical Ethics Departement, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran. (Corresponding Author) Email: Lafshar@gmail.com.
2. Assistant Professor, Oral and Maxillo facial Pathology Dept, Faculty of Dentistry, Shahed University, Tehran, Iran.
3. PHD Student of Medical Education, School of Medical Sciences Education, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.
4. Student of MSD in Medical Education, Faculty of Shahid Beheshti University Medical Sciences, Tehran, Iran.

Received: 25 Dec 2016 Accepted: 22 Apr 2017

Abstract

The environment and climate ruling learning has a significant role in the process and quality of teaching. Medical ethics is a structured system toward presenting appropriate solutions for solving ethical problems in Medical Sciences and dentistry as one of the branches of medical sciences is not excluded from this rule. Peoples' commitment to professional ethics and making decisions according to ethical framework which places priority on a patient's health, are among the responsibilities of a professional person; however, according to the existing evidences, still there are some problems in this regard.

The aim of the present study is to examine the extent of ethical skills of students of School of Dentistry of Shahed University by using Moral Skill Inventory in academic year of 2014 – 2015. Research method of this study is a cross-section-analytical method and statistical population of this study is consisted of all the students who have entered School of Dentistry of Shahed University during the time frame of 2009 to 2013. For data collection, questionnaires with close-end structured questions were used and for data analysis SPSS20 statistical software was used. Research findings indicated that students' general perception from four ethical dimensions (moral sensitivity, moral reasoning, moral integrity and moral courage) have a lower level than the ideal level and among them, emotional sensitivity has a better level comparing to other dimensions.

Keywords: Moral Sensitivity; Moral Reasoning; Moral Integrity; Moral Merit; Dentistry Students

Please cite this article as: Afshar L, Rezvani G, Hosseinzadeh M, Samavatiyan Z. Evaluation of Moral Skills of Undergraduate Dental Students at Shahed University Using a Questionnaire. *Bioethics Journal* 2017; 7(24): 47-54.

بررسی میزان مهارت‌های اخلاقی دانشجویان دانشکده دندانپزشکی دانشگاه شاهد با استفاده از ابزار فهرست مهارت‌های اخلاقی

لیلا افشار^{۱*}، گیتا رضوانی^۲، محمد حسین زاده^۳، زهرا سماواتیان^۴

۱. دکترای تخصصی اخلاق پزشکی، عضو هیأت علمی گروه اخلاق پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران. (نویسنده مسؤول)

Email: Lafshar@gmail.com.

۲. استادیار، دکترای تخصصی آسیب‌شناسی و پاتولوژی، عضو هیأت علمی دانشکده دندانپزشکی دانشگاه شاهد، تهران، ایران.

۳. دانشجوی دکتری تخصصی آموزش پزشکی، دانشکده آموزش پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

۴. دانشجوی کارشناسی ارشد آموزش پزشکی، دانشکده دندانپزشکی، دانشگاه شاهد، تهران، ایران.

دریافت: ۱۳۹۵/۱۰/۵ پذیرش: ۱۳۹۶/۲/۲

چکیده

محیط و فضای حاکم بر یادگیری نقش مهمی در فرآیند و کیفیت آموزش دارد، اخلاق پزشکی نظامی ساختارمند در راستای ارائه راه‌کارهای مناسب برای حل مشکلات اخلاقی در زمینه علوم پزشکی است که رشته دندانپزشکی به عنوان یکی از شاخه‌های علوم پزشکی از این امر مستثنی نیست. تعهد افراد به اخلاق حرفه‌ای و تصمیم‌گیری بر اساس چارچوب اخلاقی که سلامت بیمار را در اولویت قرار می‌دهد، از جمله مسؤولیت‌های یک فرد حرفه‌ای است که با توجه به شواهد هنوز مشکلات زیادی در آن به چشم می‌خورد. پژوهش حاضر به بررسی میزان مهارت‌های اخلاقی دانشجویان دانشکده دندانپزشکی دانشگاه شاهد با استفاده از ابزار پرسشنامه «Moral skill In ventory» در سال تحصیلی ۹۴-۹۳ می‌پردازد. روش پژوهش بررسی مقطعی تحلیلی است و جامعه آماری این پژوهش کلیه دانشجویان ورودی سال‌های ۸۸ تا ۹۲ دانشکده دندانپزشکی شاهد می‌باشند. برای گردآوری داده‌های مورد نیاز از پرسشنامه‌های بسته پاسخ ساختارمند استفاده شده و جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار آماری SPSS 20 استفاده گردیده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که درک کلی دانشجویان از مجموع چهار حیطه اخلاقی (حساسیت، استدلال، یکپارچگی و شجاعت اخلاقی) نسبت به سطح ایده‌آل آن بسیار پایین‌تر می‌باشد و در این بین حساسیت اخلاقی نسبت به سایر حیطه‌ها وضعیت بهتری را نشان داده است.

واژگان کلیدی: حساسیت اخلاقی؛ استدلال اخلاقی؛ یکپارچگی اخلاقی؛ شایستگی اخلاقی؛ دانشجویان دندانپزشکی

مقدمه

از مهم‌ترین اصول اخلاقی و حقوق انسانی که در قالب اخلاق حرفه‌ای و پزشکی قابل توجه و بررسی است، رعایت حقوق بیماران است. دندانپزشکی نیز مانند سایر حرف پزشکی نیازمند رعایت اصول اخلاق حرفه‌ای است، چراکه مهارت و دانش خاص افراد شاغل در حرفه‌های مرتبط با سلامت دهان به این افراد توانایی تأثیر بر وضعیت سلامت دهان جامعه را می‌دهد. مسؤولیت حفظ و بازیابی سلامت دهان و دندان شهروندان یک جامعه با این افراد است که در اجرای این مسؤولیت ممکن است با چالش‌ها و وضعیت‌های دشواری رو به رو شوند، مهم است که این افراد با قالب تصمیم‌گیری مبتنی بر اخلاق در برخورد با مشکلات مرتبط با حرفه و انجام مسؤولیت‌هایشان در ارتباط با بیماران، جامعه و همکارانشان آشنا باشند. اخلاق حرفه‌ای یکی از مسائل اساسی همه جوامع بشری است. در حال حاضر، متأسفانه در جامعه ما در محیط کار کم‌تر به اخلاق حرفه‌ای توجه می‌شود، در حالی که در غرب سکولار، در دانش‌های مربوط به مدیریت و سازمان، شاخه‌ای با عنوان اخلاق حرفه‌ای وجود دارد، ولی در جامعه دینی ما در مدیریت، به اخلاق توجه کافی نشده است (۱).

گسترش استفاده از وسایل ارتباط جمعی و افزایش سطح تحصیلات افراد در جوامع امروزی و بسیاری عوامل دیگر باعث بالارفتن سطح آگاهی بیماران و تغییر در نگرش آنان گردیده است که این مسأله می‌تواند از علل ایجاد مسائل جدید اخلاقی باشد. به علاوه پیشرفت روزافزون علم و ارائه روش‌های درمانی نوین در دندانپزشکی در بروز مشکلات اخلاقی مؤثر است، لذا بیش از گذشته توجه نسبت به آموزش کاربردی اصول اخلاقی ضروری به نظر می‌رسد. دوره دانشجویی بهترین زمان برای یادگیری اصول و شیوه به کار بردن اخلاق حرفه‌ای است که نتیجه آن برقراری ارتباط درست با بیماران می‌باشد. با توجه به ارزیابی نتایج پرونده‌های شکایت از دندانپزشکان در سازمان نظام پزشکی و پزشکی قانونی عمده‌ترین علاوه بر مشکلات آموزشی، ضعف مهارت‌های ارتباطی دانشجویان و فارغ‌التحصیلان دندانپزشکی بود و همین امر باعث شد تا بازنگری کوریکولوم قبلی و ایجاد کوریکولوم جدید در قالب تبحرها و صلاحیت‌ها و

توانمندی‌ها و پرورش دانشجویان توانمند هم از جهت علمی و عملی و همچنین بالابردن مهارت‌های اخلاقی در دستور کار قرار بگیرد (۲). با توجه به این‌که آموزش اخلاق پزشکی در دانشگاه شاهد جزء دوره‌های اجباری محسوب می‌شود، ولی میزان تأثیر آن بر سطح مهارت‌ها و حساسیت‌های اخلاقی دانشجویان تاکنون مورد ارزیابی قرار نگرفته است. به علاوه به خاطر جو و محیط مذهبی حاکم بر آن و همچنین شرایط گزینش خاص آن در مقایسه با دیگر دانشگاه‌های کشور و آموزش‌هایی که در زمینه و تحت برنامه‌های آموزش غیر رسمی و یا پنهان (Hidden Curriculum) شکل می‌گیرد که همان روابط بین دانشجویان و اعضای هیأت علمی و جامعه است، ضرورت این مطالعه را دو چندان نمود.

در زبان لاتین نیز دو کلمه «Morality» و «Ethics» هر دو بیانگر مفهوم اخلاق می‌باشند که البته تفاوت‌هایی نیز دارند، «Morals» به معنی «خلق و خوی راسخ در نفس» به کار می‌رود، در حالی که برای نظریه‌های پیرامون رفتار خوب و بد، درست و خطا، پاک و پلید انسان، از واژه «Ethics» استفاده می‌کنند. تعهد افراد به اخلاق حرفه‌ای و تصمیم‌گیری بر اساس چارچوب اخلاقی که سلامت بیمار رادر اولویت قرار می‌دهد، از جمله مسؤولیت‌های یک فرد حرفه‌ای است (۲).

رست و همکاران (۱۹۷۳ م.) ابتدا در پی دستیابی به روش عینی و قابل اعتمادتری برای سنجش قضاوت‌های اخلاقی بودند. روشی که در مقایسه با روش کلبِرگ وقت کم‌تری طلب کند و نمره‌گذاری آن نیز ساده باشد. رست و همکاران او آزمونی عینی برای اندازه‌گیری سطوح مختلف تحول روانی ساختند و آن را آزمون تبیین مسائل نامگذاری کردند که شامل چهار آیتم حساسیت، استدلال، یکپارچگی، شجاعت اخلاقی بود. در حیطة شناختی نیز، سطوحی برای بلوغ اخلاقی پیشنهاد می‌کند که هر چقدر عمل مورد نظر در سطح بالاتری از لحاظ تنوری قرار بگیرد، نشانگر سطح بالاتری از رشد اخلاقی نسبت به سطح پایین‌تر آن است، رویکرد رست شامل سه سطح زیر می‌باشد: پیش‌قراردادی یا «Preconventiona» قراردادی یا «Conventional» و فراقراردادی «Post- Conventional» (۳).

ببنو به طور گسترده‌ای آزمون‌هایی را در زمینه دندانپزشکی انجام و آن‌ها را توسعه داده است. او تست حساسیت اخلاق «DEST» را به صورت ضبط نمایشنامه رادیویی ارائه داد که پاسخ‌دهندگان به طور مختصر پاسخ دادند و بعد از رونویسی پاسخ‌ها و بررسی توسط ارزیاب آموزش‌دیده و با استفاده از یک راهنما تأیید شده و امتیاز داده شد. ابزارهای مختلف دیگری نیز طراحی نمود مثلاً تست مسائل برجسته و مشخص «DIT» که در بسیاری از رشته‌ها برای اندازه‌گیری سطح استدلال اخلاقی استفاده می‌شود. این تست به طور گسترده‌ای به کار گرفته شده و در زمینه دندانپزشکی آزمون قضاوت «DERJT» نامیده می‌شود و یا ابزار سنجش «رشد قضاوت اخلاقی جیمز رست» به عنوان یک ابزار در مقیاس فردی و متمرکز بر زیربناهای رفتار اخلاقی، از ابزارهایی است که در دنیا به تکرار مورد استفاده قرار گرفته است (۴).

حساسیت اخلاقی (Moral Sensitivity): توانایی در شناسایی یک چالش اخلاقی پزشکی اولین قدم در تصمیم‌گیری اخلاقی و عمل به رفتارهای حرفه‌ای، آگاهی از این که مسائل اخلاقی جزئی از موقعیت هستند، مهارت این که چه زمانی یک پاسخ اخلاقی مناسب است، آگاهی از این مسأله است که اعمال ما چگونه بر دیگران تأثیر می‌گذارد.

استدلال اخلاقی (Moral Reasoning): فرآیندی فکری که فرد در طی آن چالش اخلاقی موجود را می‌شناسد، بهترین تصمیم اخلاقی ممکن را در آن موقعیت می‌گیرد، «قضاوت اخلاقی» یا «توسعه اخلاقی» تفکر حول چالش‌های اخلاقی شناخته شده و در نظر گرفتن انجام مجموعه‌ای از اعمال مرتبط می‌باشد. در مدل رست به خوبی شناخته شده و رشد کرده معروف است.

یکپارچگی اخلاقی (Moral Integrity) (Motivation, Character, Professional Identity): برتری دادن ارزش‌های اخلاقی بر سایر ارزش‌ها و این که به چه میزانی تمایل به انجام کارها به صورت اخلاقی، یک جزء ذاتی در شخصیت افراد است. به عنوان مثال اگر یک دندانپزشک متوجه شود که یک همکار مرتکب قصور درمانی جزئی و یا کلی شده است و استدلال کند که این کار همکارش، یک اصل

را زیر پا گذاشته است، ولی با این وجود احساس کند که این کار مربوط به او نیست و مشکل مربوط به فرد دیگری است، این فرد از جهت برتری دادن ارزش‌های اخلاقی بر سایر ارزش‌ها در سطح پایینی از جهت یکپارچگی اخلاقی قرار دارد.

شجاعت اخلاقی (Competence): صلاحیت و شایستگی فرد در کنترل نمودن رفتار خود در شرایط اخلاقی متفاوت است. در مدل رست با عنوان «قدرت ego»، «پشتکار»، «استخوان‌بندی»، «سختی» و «شجاعت» تعریف شده و بنو این جزء را به صورت «شخصیت و صلاحیت» و «به کارگیری» تعریف نموده است. این مهارت از اعمال اخلاقی مؤثر می‌باشد، لذا افرادی شجاعت اخلاقی بالا دارند که مهارت‌های تعامل مؤثر را در زندگی اخلاقی و حرفه‌ای خود توسعه داده‌اند. با توجه به هدف کاربردی این مطالعه که تعیین همبستگی پرسشنامه خلاصه‌شده «Moral Skill Inventory» (۱۶ سؤالی) با پرسشنامه کامل (۴۰ سؤالی) به این دلیل انتخاب گردید و پیش‌فرض استفاده از فرم ۱۶ سؤالی پرسشنامه به جای فرم ۴۰ سؤالی این بود که فرم ۴۰ سؤالی بسیار وقت‌گیر و زمان‌بر است و چون طراح این پرسشنامه نیز ادعا نموده که می‌تواند فرم کوتاه‌شده جایگزین خوبی برای فرم کامل باشد و همینطور طبق نظر متخصصان گروه اخلاق پزشکی که در مورد پایایی پرسشنامه از جهت پوشش موضوعی خوب آن نظر داده و آن را تأیید نموده‌اند، به همین علت این هدف انتخاب شد تا میزان همبستگی ۲ پرسشنامه محاسبه و مشخص شود (۵-۶).

Sharp و همکاران در دانشگاه آیووا که در سال ۲۰۰۵، به مسائل اخلاقی گزارش‌شده توسط دانشجویان سال ۴ دندانپزشکی که در حین کار بالینی در خارج از دانشکده پیش آمده است، پرداختند و بیشترین گزارش‌های آن‌ها در مورد چالش‌های اخلاقی مربوط فقدان آگاهی بیمار از منابع، اختلاف نظر بین متخصصین در تیم مراقبت، فرآیندها و قوانین درمانگاه و مسائل مربوط به تصمیم‌گیرندگان بود. این پژوهشگران معتقدند که برداشت دانشجویان از مسائل اخلاقی موجود در کار بالینی می‌تواند پایه‌ای برای طراحی برنامه آموزشی مناسب برای دانشجویان دندانپزشکی باشد، برنامه‌ای

مواد و روش‌ها

در این مطالعه کلیه دانشجویان عمومی دندانپزشکی دانشگاه شاهد توسط پرسشنامه ۴۰ سؤالی که توسط Chambers در سال ۲۰۱۰ و با توجه به مدل ۴ جزئی رفتار اخلاقی Rest به نام «Moral Skill In Inventory» به آن پرداخته، گرفته شده است، مورد سرشماری قرار گرفتند. سؤالات پرسشنامه به ۴ حیطة و هر حیطة ۱۰ سؤال تقسیم شده است که به ترتیب ۱۰ سؤال اول حیطة حساسیت اخلاقی و ۱۰ سؤال دوم استدلال اخلاقی و ۱۰ سؤال سوم یکپارچگی اخلاقی و در نهایت ۱۰ سؤال آخر به حیطة شجاعت یا اخلاقی اختصاص دارد که به همین منظور بالاترین نمره‌ای که فرد کسب می‌کند، ۸۰ و پایین‌ترین نمره ۰ خواهد بود. برای سؤالات (هر کدام از ۴ حیطة) پاسخ الف=۲ نمره و پاسخ ب=۱ نمره و پاسخ ج نمره‌ای نداشت که بر اساس آمار توصیفی مورد بررسی قرار گرفت.

ابزار مورد استفاده در این مطالعه پرسشنامه ۴۰ سؤالی است که توسط Chambers در سال ۲۰۱۰ و با توجه به مدل ۴ جزئی رفتار اخلاقی Rest برای ایجاد یک ابزار امتیازدهی خود به صورت کوتاه و به نام Moral skill In Inventory به آن پرداخته است، استفاده شده است. این پرسشنامه توسط آقای دیوید چمبر در سال ۲۰۱۱ به صورت کامل در ژورنال آموزش دندانپزشکی انتشار یافته است. این پرسشنامه یک بار به فارسی ترجمه شده، سپس پرسشنامه ترجمه شده توسط یک استاد اخلاق پزشکی مورد بررسی قرار گرفته و مواردی که با فرهنگ ما مغایرت داشت، تصحیح و با سؤالاتی که مطابق فرهنگ کشور ما است، تصحیح و جایگزین گردید، سپس جهت بررسی روایی پرسشنامه فارسی در اختیار هشت نفر از اساتید دانشکده دندانپزشکی شاهد قرار گرفت و نظرات اصلاحی و اشکالات مفهومی لحاظ گردید، سپس جهت پایایی پرسشنامه، پرسشنامه به هشت نفر از رزیدنت‌های دانشکده دندانپزشکی با فاصله یک هفته دوبار توزیع گردید و پاسخ‌ها مورد بررسی قرار گرفت. در نهایت بین کلیه دانشجویان عمومی (۱۳۳ نفر) ورودی‌های ۸۸ تا ۹۲ توزیع گردید و سؤالات در چهار بخش حساسیت، استدلال، یکپارچگی و شجاعت اخلاقی تقسیم شدند.

که کاربردی است و بلافاصله با تجارب بالینی یک دانشجوی دندانپزشکی مرتبط است (۷).

Chambers در سال ۲۰۱۱ با توجه به مدل ۴ جزئی رفتار اخلاقی Rest به ایجاد یک ابزار امتیازدهی به خود به صورت کوتاه به نام Moral skill In Inventory پرداخته است که می‌تواند به سادگی هر ۴ جزء مدل Rest را ارزیابی کند. ارزیابی‌های به عمل آمده در مورد تعیین اعتبار این روش در سه گروه دانشجویان دندانپزشکی، اعضای بالینی هیأت علمی دانشکده دندانپزشکی و اعضای کالج آمریکایی دندانپزشکان انجام شد و در نهایت در این مطالعه مشخص شد که این روش کوتاه و توسط خود فرد می‌تواند به خوبی مدل رفتار اخلاقی Rest را مورد ارزیابی قرار دهد (۸).

ببنو و همکارانش با هدف ارزیابی درک دندانپزشک از نقش حرفه‌ای خود تست ۴۰ سؤالی را در مقیاس لیکرت طراحی نمودند که این تست در ۴ مقیاس و ۱۰ سؤال داشت نتایج مطالعه نشان داد که این تصور از نقش حرفه‌ای در افراد مختلف و نقش‌های متفاوت آن‌ها می‌تواند نتایج متفاوتی را به ما بدهد و پیشنهاد نمودند تا در مدل‌های مختلف و نقش‌های متفاوت حرفه‌ای مورد بررسی قرار گیرد (۹).

مطالعه‌ای با هدف توسعه عوامل محرک و روش‌هایی برای اندازه‌گیری توانایی افراد برای شناخت مسائل اخلاقی توسط ببنو و همکارانش صورت گرفت و نتایج این مطالعه نشان داد که افراد علاوه بر توانایی‌های فکری نیاز به توانمندی‌های اخلاقی و معنوی دارند تا بتوانند حساسیت اخلاقی خود را در موارد خاص نشان دهند. داده‌های به دست آمده همسانی درونی بالایی را در مقایسه با تلاش‌های گذشته برای اندازه‌گیری این توانمندی‌ها از جهت حساسیت و استدلال داشتند (۱۰).

بنا بر این مطالعه با دو هدف تعیین میزان مهارت‌های اخلاقی دانشجویان دندانپزشکی دانشگاه شاهد با استفاده از ابزار (پرسشنامه Moral skill In Inventory) در سال تحصیلی ۹۳-۹۴ و تعیین میزان همبستگی پرسشنامه ۱۶ سؤالی با ۴۰ سؤالی است که نتایج آن می‌تواند در نیازسنجی آموزشی مورد استفاده قرار گیرد، انجام شد.

یافته‌ها

در این مطالعه ۱۳۳ نفر از دانشجویان عمومی بین سال‌های ۸۷ تا ۹۲ دندانپزشکی دانشگاه شاهد شرکت نمودند که از این تعداد ۵۸ نفر مرد (۴۳/۶) و ۷۵ نفر زن (۵۶/۴) می‌باشد. میانگین و انحراف معیار سن شرکت‌کنندگان $22/30 \pm 3/69$ و بیشترین فراوانی مربوط به سال ۸۸ (۱۹/۵ درصد) بوده است. در مجموع نیز دختران نسبت به پسران تعداد بیشتری را داشته‌اند و هیچ یک معیار خروج از نمونه را نداشتند و کلیه پرسشنامه‌ها تجزیه و تحلیل شد. (جدول ۱-۲).

بحث

هدف پژوهش حاضر تعیین میزان مهارت‌های اخلاقی دانشجویان دانشکده دندانپزشکی دانشگاه شاهد با استفاده از ابزار پرسشنامه Moral Skill In Ventory و تعیین میزان همبستگی پرسشنامه ۱۶ سؤالی با ۴۰ سؤالی بود، بر اساس نتایج به دست آمده نمره درک کلی دانشجویان از مجموع ۴ حیطه اخلاقی میانگین کلی (۱۲/۰۴ ± ۴۳/۷۹) را به خود اختصاص داده است. در حیطه حساسیت اخلاقی نمره دانشجویان از ۲۰ نمره (۱۲/۰۲ ± ۳/۲۹) می‌باشد، در حالی که نمره ایده‌آل ۱۳/۳ می‌باشد. در حیطه استدلال اخلاقی نمره $9/14 \pm 5/10$ را به دست آوردند که از نمره ایده‌آل (۱۴/۸) فاصله زیادی داشت در حیطه یکپارچگی نمره $11/36 \pm 3/37$ که نمره بالایی نسبت به حیطه استدلال و شجاعت اخلاقی بود، اما از نمره ایده‌آل (۱۳/۱) کمتر بود و در نهایت نمره دانشجویان در حیطه شجاعت اخلاقی $11/26 \pm 4/19$ بوده و از سطح ایده‌آل (۱۴/۱) فاصله داشتند.

عدم درک درست دانشجویان و پایین بودن از سطح ایده‌آل به خصوص در زمینه دانشی و سطوح بلوغ اخلاقی و همچنین تفهیم چالش‌های اخلاقی می‌تواند متأثر از نواقصی باشد که در آموزش اخلاق حرفه‌ای از جنبه تئوری در برنامه آموزشی کشورمان یا مشکلات آموزشی این واحد در دانشکده دندانپزشکی شاهد به طور خاص باشد، ولی آنچه که به مشکلات آموزشی این واحد درسی در سطح دانشکده دندانپزشکی شاهد برمی‌گردد، می‌تواند شامل مواردی از قبیل نحوه تدریس، محتوی تدریس، مدت زمان تدریس، میزان اهمیت موضوع از دیدگاه اساتید، کیفیت آموزش این واحد، زمان ارائه این واحد و... باشد. در این مطالعه همچنین مشخص شد که در تمامی حیطه‌ها همبستگی قابل قبولی وجود دارد (جدول ۱)، به طوری که در حیطه حساسیت اخلاقی که در میان ۴ حیطه کم‌ترین میزان همبستگی (۰/۶۷۰) برخوردار است. باز هم پرسشنامه کوتاه‌شده تا ۸۰٪ نتیجه عملکرد دانشجویان را در پرسشنامه اصلی پیش‌بینی می‌نماید. آلفای کرونباخ محاسبه‌شده در هر یک از حیطه‌ها در فرم ۱۶ سؤالی از فرم ۴۰ سؤالی کمتر بود که مطابق انتظار است، ولی میزان

جدول ۱: میزان همبستگی پاسخ‌های فرم ۴۰ سؤالی

نسبت به فرم ۱۶ سؤالی

حیطه‌ها	فرم ۴۰ سؤالی با ۱۶ سؤالی	P	با فاصله اطمینان
حساسیت اخلاقی	۰/۶۷۰	<۰/۰۰۱	۰/۶۲۹-۰/۷۱۷
استدلال اخلاقی	۰/۸۶۰	<۰/۰۰۱	۰/۸۲۰-۰/۸۹۰
یکپارچگی اخلاقی	۰/۶۹۵	<۰/۰۰۱	۰/۶۵۵-۰/۷۳۵
شایستگی اخلاقی	۰/۸۱۳	<۰/۰۰۱	۰/۷۷۹-۰/۸۴۷
میانگین نمره کل	۰/۸۱۰	<۰/۰۰۱	۰/۷۷۶-۰/۸۴۴

جدول ۲: حیطه‌ها بر اساس آلفای کرونباخ ۱۰ سؤال

در مقابل ۴ سؤال

حیطه‌ها	۱۰ سؤال	فاصله اطمینان	P	۴ سؤال	فاصله اطمینان
حساسیت اخلاقی	۰/۵۰۴	-۰/۶۲۱	<۰/۰۰۱	۰/۲۷۹	-۰/۴۶۰
استدلال اخلاقی	۰/۷۹۶	-۰/۸۴۴	<۰/۰۰۱	۰/۶۳۲	-۰/۶۶۲
یکپارچگی اخلاقی	۰/۵۴۱	-۰/۶۴۹	<۰/۰۰۱	۰/۴۰۳	-۰/۵۵۳
شایستگی اخلاقی	۰/۷۱۵	-۰/۷۸۲	<۰/۰۰۱	۰/۵۹۴	-۰/۶۹۶

پیشنهادات

به محققان عزیز پیشنهاد می‌شود تا در مطالعات بعدی، دانشجویان پس از ورود به مقاطع بالاتر و یا بازار کار مجدداً در این آزمون شرکت کنند تا تغییرات ایجاد شده در سطح معیارهای اخلاقی بررسی شود. همچنین برخی سؤال‌های مطابق با شرایط مکانی و زمانی حاضر به پرسش نامه اضافه گردد تا ارزیابی مناسب‌تر و واقعی‌تری از وضعیت اخلاقی دندانپزشکان به عمل آید.

محدودیت‌ها

امید است که نتایج این تحقیق بتواند اعضای هیأت علمی دانشکده دندانپزشکی را در تصمیم‌گیری، انتخاب و تدوین آموزش‌های تئوری و عملی در آموزش دانشجویان دندانپزشکی کمک نموده و آنان را بیش از پیش به استفاده از روش‌های اخلاقی و مهارت‌های اخلاقی ترغیب نماید.

این کاهش در فرم کوتاه‌شده متناسب با مقادیر هر حیطة در فرم اصلی بوده است (جدول ۲). بر اساس این یافته‌ها پرسشنامه کوتاه‌شده ۱۶ سؤالی را می‌توان جایگزین فرم ۴۰ سؤالی مورد استفاده قرار داد.

قابل ذکر است که چهار سؤال اول هر بخش در پرسشنامه ۴۰ سؤالی که تشکیل‌دهنده پرسشنامه کوتاه‌شده ۱۶ سؤال هستند، در واقع سازه‌های مختلف دیدگاه فرد نسبت به آن موضوع شامل نگرش، دانش و اظهار عملکرد را می‌سنجد. دانشجویان در معیار حساسیت اخلاقی بالاترین میانگین نمره و انحراف معیار $12/02 \pm 3/29$ را داشتند و پایین‌ترین میانگین نمره و انحراف معیار مربوط به حیطة استدلال اخلاقی با $9/14 \pm 5/10$ بود، اما در دو معیار یکپارچگی اخلاقی و شایستگی اخلاقی تفاوت معنی‌داری به لحاظ آماری مشاهده نشد.

نتیجه‌گیری

این پژوهش نشان داد که بلوغ اخلاقی دانشجویان دندانپزشکی دانشگاه شاهد در سال تحصیلی (۹۴-۹۳) در چهار حیطة (حساسیت اخلاقی، استدلال اخلاقی، یکپارچگی اخلاقی و شجاعت اخلاقی) نسبت به سطح ایده‌آل از نمره پائینی برخوردار می‌باشند که در این بین حساسیت اخلاقی نسبت به بقیه حیطه‌ها وضعیت بهتری را نشان می‌دهد و بعد از آن به ترتیب حیطه‌های یکپارچگی اخلاقی و شجاعت اخلاقی و در نهایت پایین‌ترین حیطة استدلال اخلاقی بودند. به نظر می‌رسد آموزش اخلاق حرفه‌ای در سطح دانشجویان عمومی این دانشکده نیازمند بررسی دقیق و جامع از بعد محتوی و کیفیت دارد. همچنین بالابودن نمره حیطة یکپارچگی اخلاقی (انگیزش) نسبت به نمرات حیطة استدلال اخلاقی نشانگر دخالت سایر عوامل محیطی و اجتماعی در شکل‌گیری شخصیت حرفه‌ای دانشجویان داشته است، لذا اصلاح ساختار آموزشی در کنار فاکتورهای محیطی و فرهنگی کشورمان علی‌الخصوص بستر فرهنگی دانشگاه شاهد می‌تواند گام مؤثری در بهبود سطح بلوغ اخلاقی دانشجویان دانشکده دندانپزشکی شاهد باشد.

References

1. Gharamaleki F. Methodology of responsibility in the organization. *Thought Field* 2004; 49-50: 225-236. [Persian]
2. Alavi Fazel K. Medical ethics and personality. In: Center of medical studies, editor. *Qualities of a physician*, 7th ed. Tehran: Soroush Press; 1994. p.101-105. [Persian]
3. Rest J, Thoma SJ, Darcia N, Bebeau MJ. Alchemy and Beyond: Indexing the Defining Issues Test. *Journal of Educational Psychology* 1997; 89(3): 498-507.
4. Bebeau MJ. Influencing the moral dimensions of dental practice. In: Rest J, Narvaez D, Bebeau MJ, Thoma SJ. *Postconventional moral thinking: a neo-kohlbergian approach*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum; 1999. p.121-146.
5. Bebeau MJ. Enhancing professionalism using ethics education as part of a dental licensure boards disciplinary action: part 2. Evidence of the process. *JAM CollDent* 2009; 76(3): 32-45.
6. Rest JR, Narvaez D. *Moral development in the professions*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum; 1994.
7. Sharp HM, Kuthy RA. What do dental students learn in an ethics course? An analysis of student-reported learning outcomes. *J Dent Educ* 2008; 72(12): 1450-1457.
8. Chambers DW. Developing a Self-Scoring Comprehensive Instrument to Measure Rest's Four-Component Model of Moral Behavior: The Moral Skills Inventory. *J Dent Educ* 2011; 75(1): 23-35.
9. Bebeau MJ, Born DO, Ozar DT. The development of a professional role orientation inventory. *JAM Coll Dent* 1993; 60(2): 27-33.
10. Bebeau MJ, Monson VE. Guided by theory, grounded in evidence: away forward for professional ethics education. In: Nucci L, Narvaez D. *Handbook on moral and character education*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum; 2008. p.557-582.